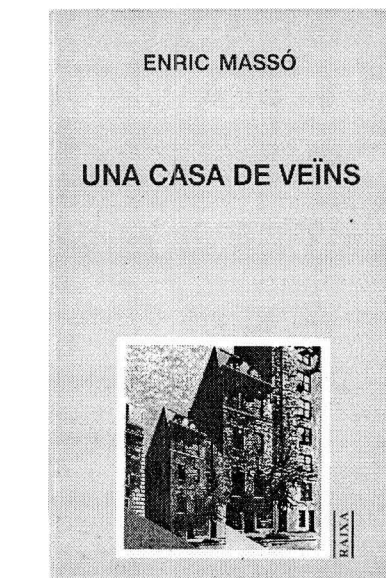

Enric Massó o l'escriptura fascinant

Eugeni Perea Simón

La novel·la d'ambientació històrica té excel·lents exemples de com inserir els problemes o les situacions personals en un marc de canvis o d'evolució social especial, o de com aquestes circumstàncies impacten en els individus. Els esdeveniments històrics són com una impetuosa onada que cau sobre les persones i les embat en contra de la pròpia voluntat. Alguns exemples d'aquesta novel·lística els podem trobar en qualsevol període històric o àmbit geogràfic. Per a l'època contemporània la Guerra Civil Espanyola i els seus prolegòmens o conseqüències ens forneixen d'una bona nòmina per al conjunt espanyol. Voldria citar, a tall d'exemple, les obres de Ramon J. Sender, especialment *Viaje a la aldea del crimen* (1934) sobre la repressió de Casas Viejas o *Réquiem por un campesino español* (1960 i 1961) que narra uns fets polítics i socials encastats en la intransigència religiosa de mossèn Millan. Podríem parlar de moltes altres aportacions, les que fa Vicenç Riera Llorca, Xavier Benguerel, Anna Murià, Jorge Semprun, etc.; són noms triats a l'atzar i que podríem anar ampliant amb Cela, Romero, Delibes, Gironella i molts altres. Encara avui, més de seixanta anys després del conflicte, continuen publicant-se obres que fan referència a la Guerra Civil, com el recent premi Carlemany 1998, atorgat a una obra de Lluís-Anton Baulenas, *El fil de plata*.

Un dels autors nostrats que ha basat bona part de la seva producció literària en arguments relacionats amb aquell conflicte és Enric Massó i Urgellès (Barcelona, 1914-1986), oriünd de Riudoms, on hi

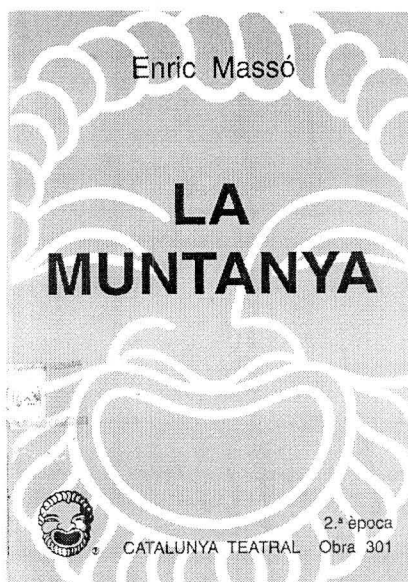

havien nascut els seus pares. Massó va ser oficial de l'exèrcit de la República i, per això mateix, exiliat després de la desfeta de 1939. Retomat clandestinament a Catalunya, fou empresonat durant més de tres anys. L'any 1960 va guanyar el premi Sant Jordi de no-

vel·la. La seva producció no és abundant, per bé que continuada en el temps: *Els dos miralls* (1956), *Viure no és fàcil* (1960), *Mort de guerra* (1982), *Una casa de veïns* (1989) i *La muntanya* (1996), a més a més d'un bon nombre de contes i de narracions curtes publicat de manera dispersa.

Ara, dotze anys després de la seva mort, l'editorial "La Busca" ha tret a la llum *Sabres sota el sol*, que havia romàs inèdita fins ara. El prologista, l'Oriol Pi de Cabanyes, diu que "de vegades no hi ha res millor que la ficció per comprendre veritablement la història". I és cert, almenys ho és per a molta gent, sobretot si el tractament de les dades i del context és rigorós, com s'esdevé en aquest cas.

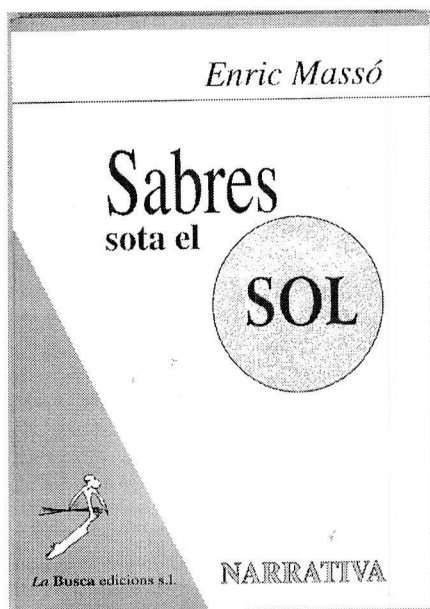
L'argument de *Sabres sota el sol* no presenta cap novetat extraordinària: l'extraordinari ve determinat per la presentació i desenvolupament de la ficció. Es tracta del retrat d'un personatge, l'advocat Antoni Castells, pertanyent a la burgesia barcelonina -que viu entre la dictadura de Primo de Rivera i l'esclat de 1936-, i que sense proposar-s'ho farà carrera política. Des que surt de la universitat fins a ser assassinat prop de Capellades, la vida de l'advocat Castells s'anirà formant entre una espessa teranyina de conflictes i d'encreuaments socials i personals diversos que l'autor sap administrar d'una manera magistral. I aquesta intel·ligent administració, o encaixament dels esdeveniments històrics, és allò que li dóna veritable valor a la no-

vel·la. Aquesta no és tampoc una fórmula original: allò que fa gran un escriptor no és, gairebé mai, l'originalitat d'un argument, sinó la manera personal d'interpretar, descobrir o de transcriure una realitat que sovint és vulgar per la majoria de gent. Torna a ser el cas d'aquest llibre que comentem.

Antoni Castells -el personatge central de l'obra- no deixa de ser un home ben intencionat i, fins i tot, d'esperit altruista a l'inici de l'obra, quan encara és molt jove. Fins i tot creu en el seu país -Catalunya-, i en valors socials comuns. Però ens enganya -com enganya algun dels seus companys-, i aviat començarà a mostrar un canvi que el farà trair-se els propis ideals (p.36), i integrar-se al seu grup de classe -participant amb el feixisme-, del qual en treurà prestigi i, sobretot, fortuna i influència. Aquesta metamorfosi segueix implacable fins arribar al que creu que és el seu final polític (p.91). En l'entretant, Castells va canviant de sigles polítiques, però no de sistema. La submissió al poder espanyol el farà adaptar el propi cognom, Castells, per Castel (p. 36), o bé canviar d'idioma fins i tot en el clos familiar.

En aquesta obra, Massó hi descriu un retaule força complert i detallat de la vida política i social de la primera meitat del segle XX: el catalanisme polític, la migració espanyola, els moviments polítics i sindicals, el pistolisme, etc. Els encaixaments històrics són servits amb una finor precisa, com si es tractés d'un veritable engranatge històric. Per exemple, la síntesi que l'autor fa sobre el cop d'estat de Primo de Rivera (p.17), el futur dels immigrants que s'establien a Catalunya (p.74) i que coincideixen, per exemple, amb les prediccions de l'historiador Jaume Vicens Vives, la transició de la dictadura de Primo de Rivera a Berenguer (p.97) o les contradiccions d'una família

de Carrión de Calatrava, on un fill s'enrola en el Terç i una filla es fa miliciana (p.148).

El to de la narració aconsegueix veritables moments d'intriga, amb els quals el lector "veu" allò que llegeix: els moviments de la clandestinitat (p.11), els pistolers que assassinen l'advocat sindicalista (p.25), l'ambient sòrdid de l'entorn de la Marcel·lina (p.39) -amant submissa del protagonista-, la moralitat del rabassaire que s'enfronta a l'amo (p.71), etc.

Tampoc no hi falten les escenes eròtiques o tràgiques de la Sempro -la noia deforme físicament, però amb sensibilitat com qualsevol altra persona-, que acabarà suïcidant-se (p.88) en una escena grotesca; un pols d'irreligiositat més que no pas d'anticlericalisme (p.81), etc. Es tracta d'introduccions col·laterals que ajuden a entendre el dramatisme de l'obra, per a tornar-hi tot seguit amb molta més força.

Per primera vegada -que recordem-, l'Enric Massó cita expressament Riudoms (p.133) com a lloc d'origen d'un personatge secundari membre d'Estat Català: "l el darrer component de l'escamot

és un xicot nascut a Riudoms, al Baix Camp, que tampoc no ha fet el servei militar per haver estat declarat inútil per peus plans. Però coneix les armes de caça. I presum d'ésser un bon tirador. Perdiu que s'alça, perdiu que tombo; conill que corre, conill que aplano, sol dir amb aire petulant, com si fer una guerra fos també com anar de cacera". Dic que és la primera vegada que Massó esmenta Riudoms, però en algun altre llibre en feia suposadament referència sota la denominació de Redoltes, amb redoltins com a gentilici. Aquesta observació ja va fer-la l'escriptor Josep Cros i Cabré (Lo Floc, 59, ps.15-18), l'any 1984, quan en aquestes descripcions d'un poble arrezerat de muntanyes blaves hi descobria l'aire i l'estil dels riudomencs.

Per l'ambient històric en que es desenvolupa la trama d'aquesta novel·la, pel mestratge del narrador en descriure les escenes o pel caràcter psicològic dels protagonistes tan finament ressaltats, em sembla que aquest és el llibre més reeixit de Massó. Tots els altres tenen un valor, evidentment, i un argument distint que els fa atractius -malgrat que sempre hi plani l'ambient polític i social de mitjan segle XX-, però a *Sabres sota el sol*, sembla que tots aquells valors es fonin en un mateix fil que ens atrapa de principi a fi de l'obra. En aquest sentit la crítica de Cinta Massip l'encerta de ple quan, en una crònica publicada en el diari *El País* (24-8-1989), deia que Massó era "un escriptor fascinant". Fascina, efectivament, la seva escriptura, que sap donar categoria de novel·la a la vida d'una persona i d'una època. No és d'estranyar que l'obra que comentem quedés finalista en la primera edició del premi Sant Joan de novel·la.

***